

mere med Slovenci v XV. stoletju in ustanovitev ljubljanske škofije. Ljubljana 1908), ni prinesel v to vprašanje dovolj jasnosti. Kar se ni posrečilo Grudnu, niti vsem, ki so se od Ughellija (*Italia sacra*, V, 1653) dalje pečali z zgodovino ljubljanske škofije, je pojasnil na posrečen način J. Turk. Leta 1461, ustanovljena ljubljanska škofija ni bila takoj po ustanovitvi neposredno podrejena rimski stolici, marveč je ostala de iure še nadalje sufragan oglejskega patriarhata. Do tega lepega rezultata je pripomogla Turku kritična analiza virov, ki so mu bili na razpolago. Avtor je znal budno paziti na vse navidezne malenkosti in s polno objektivnostjo razkriti zgodovinske zmote in potvare, pa naj jih je zakrivil kdorkoli.

Ob svojo glavno tezo in njeno posrečeno odbrano je pa nanizal in rešil Turk še celo vrsto drugih problemov, ki stoje v zvezi z ustanovitvijo in zgodovino ljubljanske škofije, vse tja do sredine 18. stoletja. Kaže in dokazuje, kako je ljubljanska škofija po preskripciji pridobivala izpod oblasti oglejskega patriarha kot metropolita eksempten položaj, ki ga ji je, pod vplivom tradicije in napačne razlage papeških listin, posebno od strani ljubljanskih škofov, priznala v začetku 17. stoletja tudi rimska stolica. Največje zasluge za uveljavljenje eksemptnega položaja ljubljanske škofije napram oglejskemu patriarhatu in patriarhu ima škof Tomaž Hren. Politično ozadje borbe za položaj ljubljanske škofije, ki mu daje glavno obeležje nasprotstvo med Habsburžani in Benetkami, je avtor podal na prav posrečen način. Rešil je tudi vprašanje o začetnem obsegu ljubljanske škofije in pokazal, da je bil ta faktično še manjši, kot se je doslej mislilo. Le mesto Ljubljana in tri župnije (šenklavška in šentpeterska v Ljubljani, šentjernejska na Dolenjskem) so sprva spadale de iure pod oblast ljubljanske škofije, ostale, ki so jih tudi šteli do sedaj k temu prvotnemu obsegu ljubljanske dieceze, so ji bile le inkorporirane in niso spadale kot sestavni del k ljubljanskemu škofijskemu teritoriju. Ljubljanski škofje so jih v teku časa priposestvovali. Zgodovina borbe med ljubljanskimi škofi in oglejskimi patriarhi za te župnije zavzema znaten del Turkove razprave, ki nam je s kritično poglobitvijo v vire in literaturo bolj kot vsaktera dosedanja znala predočiti nastanek in organičen razvoj ljubljanske škofije v prvih stoletjih njenega obstoja.

M. Kos

S. M. Štedimlja, *Crnogorske štamparije u petnaestom vijeku.* Zagreb 1938, 80, 48.

Počeci jugoslovenskog štamparstva sežu u stoleće inkunabula. Jer, nije prošlo ni puna četiri decenija, otkako je Gutenberg pronašao svoju „crnu veštinu“, i već se pojavila 1483 prva hrvatska knjiga, glagoljski misal, štampan u Veneciji. No dok se prve knjige štampaju u hrvatskoj štampariji tek posle 11 godina, u Senju (1494), dotle je mala Zeta imala, ubrzo posle izlaženja prvog glagoljskog misala, svoju vlastitu štampariju, u kojoj je vredni, kulturni i učenjaci jeromonah Makarije, štampao ćirilicom divne srpske knjige, na Obodu, a onda i na Cetinju. Nesumnjivo da zato pripada zasluga pomoći i kulturnoj aktivnosti dvojice zetskih vladara, Ivana Crnojevića (1455—1490) i njegovog sina Đurđa (1490—1496).